

MAHOBATLI RANGTASVIR SAN'ATINING RIVOJLANISH BOSQICHLARI

Sauranova Muhlisa Elmurod qizi

*Guliston davlat universiteti Rangtasvir: dastgohli ta'lim yo'nalishi 2-bosqich talabasi
karshiboyeva89@mail.ru*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada mahobatli rangtasvir san'atining tarixiy rivojlanish bosqichlari tahlil qilinadi. Unda ibtidoiy davr g'or rasmlaridan boshlab qadimgi sivilizatsiyalar, o'rta asrlar, Uyg'onish davri, yangi davr hamda zamonaviy bosqichgacha bo'lgan taraqqiyot jarayoni yoritiladi. Har bir davrda mahobatli rangtasvirning mazmuni, uslubi va texnik xususiyatlari o'zgarib, me'morchilik bilan uyg'un holda rivojlangani ko'rsatib beriladi. Shuningdek, Markaziy Osiyo hududidagi devoriy rasmlar va zamonaviy monumental san'at namunalari haqida qisqacha ma'lumot beriladi. Tadqiqot natijasida mahobatli rangtasvir san'ati insoniyat madaniy merosining muhim tarkibiy qismi ekanligi asoslanadi.*

Kalit so'zlar: *Mahobatli rangtasvir, monumental san'at, freska, mozaika, devoriy rasmlar, g'or rasmlari, Uyg'onish davri, Renessans, me'morchilik, Markaziy Osiyo san'ati, mural, badiiy meros.*

Mahobatli rangtasvir (monumental rangtasvir) me'moriy inshootlarni bezashga qaratilgan qadimiy san'at turi bo'lib, fresco (freska), mozaika, vitraj va sgraffito kabi texnikalarda rivojlanib kelmoqda. Tarixiy an'analarni zamonaviy texnologiyalar bilan uyg'unlashtirib, tarixiy obrazlar, milliy qadriyatlar va atrof-muhit go'zalligini yirik hajmlarda ifodalash orqali jadal taraqqiy etmoqda. Mahobatli rangtasvir san'atining rivojlanish bosqichlari va asosiy jihatlari:

Texnikalarning xilma-xilligi: Rangtasvir san'atida alfresko, temperali rasm, rim va florensiya mozaikasi, sgraffito hamda rangli vitraj kabi turlardan foydalaniladi.

An'analar va zamonaviylik: Qadimiy usullar saqlanib qolgan holda, zamonaviy materiallar va uslublar bilan boyib bormoqda.

Mazmun-mohiyat: Ranglar orqali tabiat, atrof-muhit va his-tuyg'ular ifodalanadi, Baxodir Jalolov kabi rassomlar ijodida milliy qadriyatlar va tarixiy sahnalar katta o'rin tutadi.

Arxitektura bilan uyg'unlik: Bu san'at turi bevosita binolar dizayni va shahar muhitini shakllantirishga xizmat qiladi. Mahobatli rangtasvir san'ati mustaqil davlatimizda yoshlar tarbiyasi va madaniy merosni ko'rsatishda muhim vosita sifatida rivojlanishda davom etmoqda. Mahobatli rangtasvir san'atida rang tabiatda mavjud barcha narsalar shakllarini, atrof muhit go'zalligini, turli kayfiyat. Mahobatli rangtasvir — bu katta hajm va keng ko'lamda ishlanadigan, odatda jamoat binolari devorlari, shiftlari yoki tashqi fasadlarini bezash uchun yaratiladigan tasviriy san'at turidir. U me'morchilik bilan chambarchas bog'liq bo'lib, bino ichki va tashqi ko'rinishining ajralmas qismi hisoblanadi. Mahobatli rangtasvir asarlari yirik o'lchami, g'oyaviy mazmunining chuqurligi va uzoq muddat saqlanishi bilan ajralib turadi.

Mahobatli rangtasvir quyidagi jihatlari bilan tavsiflanadi: Katta hajm va ko‘lam asarlar devor yoki shiftning katta qismini egallaydi. Me‘morchilik bilan uyg‘unlik tasvir bino tuzilishi va bezagi bilan mos holda yaratiladi. Ijtimoiy va tarixiy mazmun ko‘pincha tarixiy voqealar, qahramonlar, milliy qadriyatlar yoki ramziy g‘oyalar aks ettiriladi. Uzoq saqlanishi maxsus texnikalar yordamida ishlangani sababli asrlar davomida saqlanib qolishi mumkin.

Mahobatli rangtasvir bir necha turlarga bo‘linadi:

Freska — nam suvoq ustiga bo‘yoq bilan ishlanadigan tasvir. Bo‘yoq devor bilan birikib, mustahkam saqlanadi.

Mozaika — rangli tosh, shisha yoki sopol bo‘laklaridan terib yaratiladigan tasvir.

Panno — devorga alohida ishlanib o‘rnatiladigan katta hajmli tasvir.

Vitraj — rangli shishalardan yaratilgan bezakli tasvir (ko‘proq derazalarda qo‘llaniladi).

Zamonaviy O‘zbekistonda ham jamoat binolari, metro bekatlari va madaniyat saroylarida mahobatli rangtasvir namunalarini uchraydi. Mahobatli rangtasvir san‘atining rivojlanish bosqichlari. Mahobatli rangtasvir (monumental rangtasvir) insoniyat madaniyati bilan birga shakllanib, turli davrlarda mazmun va uslub jihatidan boyib borgan. Uning rivojlanishini quyidagi tarixiy bosqichlar asosida ko‘rib chiqish mumkin: Ibtidoiy davr (qadimgi g‘or rasmlari) Mahobatli rangtasvirning ilk ko‘rinishlari ibtidoiy jamiyat davriga borib taqaladi. G‘or devorlariga chizilgan ov manzaralari, hayvonlar tasviri (masalan, Lasko va Altamira g‘orlari) monumental tasvirning dastlabki namunalaridir. Bu rasmlar diniy e‘tiqod, marosim va kundalik hayot bilan bog‘liq bo‘lgan. Qadimgi Misr, Mesopotamiya, Yunoniston va Rimda devoriy rasmlar keng rivojlandi. Monumentalni - bu katta maydonlarga, masalan, devorlarga, shiftlarga, binolar fasadlariga va boshqa me‘moriy elementlarga chizilgan rangtasvir turi. U odatda jamoat maqsadlarida bo‘lib, katta jamoat yoki diniy bino va inshootlarni bezash uchun ishlatiladi, masalan, saroylar, teatrlar, metro bekatlari va boshqa muhim obyektlar. Monumental rangtasvirning asosiy vazifasi jamiyat, hokimiyat yoki din uchun muhim bo‘lgan g‘oyalarni ifodalash va ulkanlik ta‘sirini yaratishdir. Ushbu san‘at turi me‘morchilik bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, monumental rangtasvir arxitektorlar bilan birgalikda ishlashadi. Mahobatli rangtasvir hayotimizga, ayniqsa rassomlar uchun, juda katta ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Avvalo, u insonda yuksak did va go‘zallikni anglash tuyg‘usini shakllantiradi. Ulug‘vor va mazmunli asarlar rassomni chuqurroq o‘ylashga, kengroq tasavvur qilishga undaydi. Bu esa ijodkorning mahoratini oshirib, uning dunyoqarashini boyitadi. Mahobatli asarlar rassomlarga ilhom manbai bo‘lib xizmat qiladi. Ranglarning boyligi, kompozitsiyaning kengligi va g‘oyaning teranligi ijodkorni yangi izlanishlarga chorlaydi. Bunday san‘at namunalarini kuzatgan rassom o‘z ishida mukammallikka intiladi, detallar ustida ko‘proq ishlaydi va tasvir orqali kuchli hissiy ta‘sir berishga harakat qiladi. Shuningdek, mahobatli rangtasvir jamiyatda san‘atga bo‘lgan hurmatni oshiradi. Bu esa rassomlarning mehnatini qadrlash, ularning ijodiga e‘tibor kuchayishiga sabab bo‘ladi. Natijada rassomlar o‘z ustida yanada ko‘proq ishlaydi, ijodiy o‘sishga erishadi va san‘at orqali jamiyat ma‘naviyatini yuksaltirishga

hissa qo'shadi. Men bunda talabalar qanday foydalanishi va Mahobatli rangtasvirda talabalar qanday asarlardan namuna olishi haqida ma'lumotlar berib o'taman. Talabalar mahobatli rangtasvirdan to'g'ri foydalansa, bu ularning ijodiy va kasbiy o'sishiga katta yordam beradi. Avvalo, ular bunday asarlar orqali kompozitsiya tuzishni, ranglarni uyg'unlashtirishni va g'oyani aniq ifodalashni o'rganadi. Mahobatli tasvirlar keng fikrlashni, mayda detallarni ham umumiy mazmunga bo'ysundirishni talab qiladi. Shu sababli talaba shunchaki chizish bilan cheklanmay, har bir chizig'i va rangining ma'nosini anglab ishlashi zarur. To'g'ri foydalanish deganda, avvalo kuzatish va tahlil qilish tushuniladi. Talabalar mashhur asarlarni o'rganib, ularning kompozitsiyasi, rang tanlovi, yorug'lik va soya yechimlariga e'tibor qaratishi kerak. Shundan so'ng o'z ijodida mustaqil yondashuvni qo'llashi muhim. Nusxa ko'chirishdan ko'ra, o'z fikri va tasavvurini rivojlantirish samaraliroq bo'ladi. Chizishda esa avval oddiy eskizdan boshlash tavsiya etiladi. Kompozitsiya aniq belgilangach, asosiy shakllar joylashtiriladi. Keyin ranglar bosqichma-bosqich, och tusalardan to'q tusalarga o'tgan holda beriladi. Yorug'lik va soya yordamida tasvirga chuqurlik kiritiladi. Eng muhimi, sabr va izlanishdir — mahobatli asar bir zumda yaratilmaydi, u puxta mehnat va ijodiy yondashuvni talab qiladi. Mahobatli tasvir inson qalbida hayrat, faxr va ilhom tuyg'ularini uyg'otadi. Ranglar o'zaro uyg'unlashib, kuchli hissiy ta'sir hosil qiladi hamda tomoshabinni o'ziga jalb etadi. Yorug'lik va soyaning mohirona qo'llanishi tasvirning chuqurligini oshirib, undagi mazmunni yanada boyitadi. Natijada asar nafaqat ko'zga, balki qalbgam ham ta'sir ko'rsatadi, unda go'zallik va buyuklik ruhi mujassam bo'ladi. Talabalar mahobatli rangtasvirni o'rganishda yuksak badiiy saviyaga ega, kompozitsiyasi kuchli va mazmunan teran asarlardan foydalanishi maqsadga muvofiq. Avvalo, jahon san'ati namoyandalarining monumental va tarixiy asarlari yaxshi namunadir. Masalan, Leonardo da Vinchi, Mikelanjelo, Rafael kabi Uyg'onish davri rassomlarining ishlari kompozitsiya va anatomiya jihatidan mukammal hisoblanadi. Shuningdek, Rembrandtning yorug'lik va soya ustidagi ishlari, Ivan Ayyvazovskiyning keng manzaralari rang va makon chuqurligini o'rganishda foydali bo'ladi. Sharq va milliy san'at namunalaridan ham foydalanish muhim. Kamoliddin Behzod miniatyuralari kompozitsion aniqlik va bezakdorlikni o'rgatadi.

Xulosa qiladigan bo'lsak, mahobatli rang tasvir bu ranglar orqali ulug'vorlik, salobat va teran ma'noni ifodalovchi san'at asaridir. Unda har bir rang o'z vazifasiga ega bo'lib, umumiy g'oya va kayfiyatni ochib berishga xizmat qiladi. Ranglarning chuqur va boy ohanglari, yorqin hamda sokin tusalarning uyg'unligi tasvirga hayotiylik va ta'sirchanlik bag'ishlaydi. Bunday asarlarda kompozitsiya odatda keng qamrovli bo'lib, undagi har bir detal puxta o'ylangan holda joylashtiriladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Alikulovich B.A. BO'LAJAK TASVIRIY SAN'AT O'QITUVCHILARIDA KASBIY KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI //Science and innovation. – 2024. – T. 3. – №. Special Issue 16. – C. 383-385.

2. Alikulovich B. A. Development of professional competence of the pedagogue through visual means //American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157). – 2023. – Т. 1. – С. 438-442.

3. Xamidov D. THE IMPORTANCE OF TEACHING "ENGINEERING ENGINEERING COMPUTER GRAPHICS" IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS." International journal of scientific researchers (IJSR) INDEXING. – 2024. – Т. 4. – С. 320-323.

4. Allaberdiyevich U. B. TASVIRIY SAN'ATDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR: ZAMONAVIY YONDASHUV VA YANGI IMKONIYATLAR. IQRO INDEXING, 16 (01), 374-378 [Электронный ресурс].

5. Xoljigitovich M. I. INTERYERDA KOSHINLI BEZAK TURLARIDAN FOYDALANISHNING AFZALLIKLARI //MASTERS. – 2025. – Т. 3. – №. 3. – С. 41-46.

6. Kazakbayevich K.E., Vaxromjon o'g'li A. B. FARG'ONA VODIYSI KULOLCHILIGI AN'ANALARI //THEORY AND ANALYTICAL ASPECTS OF RECENT RESEARCH. – 2025. – Т. 3. – №. 35. – С. 94-101.

7. Sherjonov S. et al. Economic analysis of green buildings certification systems in emerging economies //Archives for Technical Sciences. – 2025. – Т. 2. – №. 33. – С. 463-471.

8. Karshiboeva D.B. THE IMPORTANCE OF INNOVATIVE METHODS IN TEACHING COMPOSITION // Экономика и социум. 2025. №3-1 (130). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/the-importance-of-innovative-methods-in-teaching-composition> (дата обращения: 14.02.2026).

9. Karshiboeva D.B. THE ROLE OF COMPOSITION IN ACTIVATION OF CREATIVE ABILITIES // Экономика и социум. 2025. №3-1 (130). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/the-role-of-composition-in-activation-of-creative-abilities> (дата обращения: 14.02.2026).

10. Boxodirovna K. D. KOMPOZITSIYANING O'ZIGA XOS QONUNIYATLARI VA ULARNING AHAMIYATI //MASTERS. – 2025. – Т. 3. – №. 2. – С. 137-141.

11. Boxodirovna K. D. KOMPOZITSIYA FANINI O'QITISHDAGI INNOVATSION USULLARINING AHAMIYATI //YOSH OLIMLAR, MAGISTR VA IQTIDORLI TALABALARNING ILMIY FAOLIYATINI OSHIRISHDA ULARGA QARATILGAN KREATIV G'OYALAR, YECHIM VA TAKLIFLAR. – 2025. – Т. 3. – №. 26. – С. 35-39.